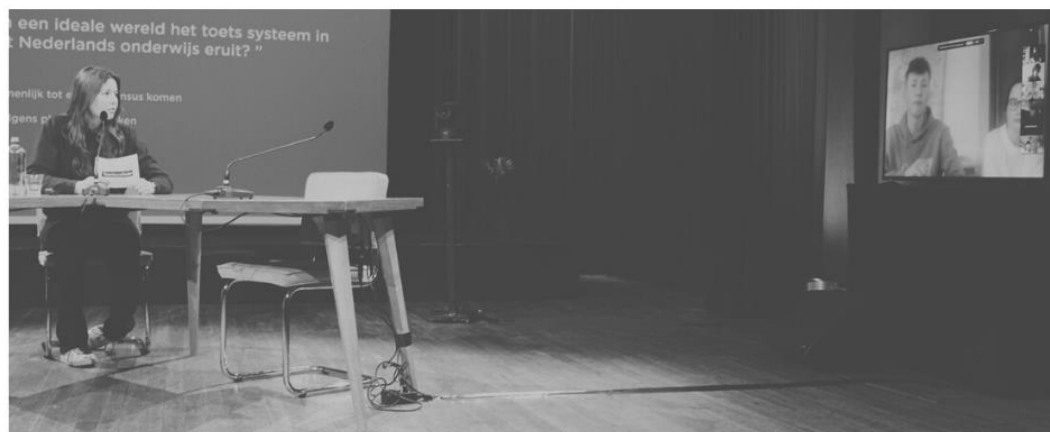

Toetscultuur

Een initiatief van het LAKS

2019-2021

Landelijk Aktie Komitee Scholieren

Beste lezer,

Voor je ligt het verslag van het Landelijk Aktie Komitee Scholieren over de toetscultuur in het voortgezet onderwijs. De laatste jaren ontvangt het LAKS steeds vaker zorgen over toename van prestatiedruk onder scholieren, vaak te herleiden naar de doorgeslagen toetscultuur. Deze signalen waren een van de redenen om dit onderwerp beter op de kaart te zetten in het onderwijsveld. Op 1 december 2020 organiseerde het LAKS een congres om verbinding te leggen binnen het onderwijsveld en dit complexe onderwerp aan te snijden. Verbinding leggen tussen scholieren, ouders, do-centen, schoolleiders en beleidsmakers die gedurende het congres verschillende sessies bijwoonden en het gesprek met elkaar aangingen. Verbinding leggen om samen de urgentie te onderschrijven, daadkracht te tonen en visie te creëren op dit complexe onderwerp.

Onze droom is een onderwijssysteem waarbij scholieren het beste uit zichzelf en de ander kunnen halen, waar zij kunnen ontdekken wie ze zijn en waar ze staan. Een onderwijssysteem waar we scholieren de ruimte bieden om zich te ontwikkelen en voor te bereiden op een toekomst die nog spannend en onbekend is. We praten in het onderwijs heel veel over verandering en de kansen die onderwijs kan brengen voor de jongste generaties van onze samenleving. We tonen echter nog te weinig daadkracht om binnen het huidige onderwijs bestaande problemen, zoals de toetscultuur, aan te kaarten en verandering teweeg te brengen zoals de toetscultuur. Momenteel verliezen we in het voortgezet onderwijs talent door een te sterke nadruk op meten en afrekenen. Het volgen van school is een hordeloop geworden waarbij scholieren van de ene naar de andere toets rennen.

Deze sterke nadruk op toetsing in plaats van op leren heeft schadelijke gevolgen voor de motivatie en mentale gesteldheid van scholieren. Elk kind zou op zijn eigen manier moeten leren, gedreven door zijn eigen interesses en vragen. Het gaat te veel over kennis en te weinig over andere vaardigheden die voor scholieren essentieel zijn om zich voor te bereiden op de toekomst. Als ik met klasgenoten spreek, is het vaak dat de gesprekken over onderwijs, thuis of op school, niet meer gaan over wat de scholier wil bereiken, maar over welk cijfer er is gehaald, of moet worden gehaald. De vraag wat de scholier moet doen voor school is veel dominanter dan de vraag wat de school kan doen voor de scholier.

Binnen het huidige systeem zijn de toetsen zo gecreëerd als afsluitmoment dat we dat als streefmiddel zien. Bij scholieren betekent het dan ook *zweten, weten en vergeten*. Scholieren zetten zich even optimaal in om de stof te onthouden, vervolgens genoeg te hebben geleerd om gedurende de toets een voldoende te halen en vaak dezelfde avond alweer het grootste gedeelte te zijn vergeten. Het leerrendement is van te korte duur.

We kijken terug op een mooi traject en hebben veel geleerd van dit onderzoek naar de toetscultuur. De eerste stap is hiermee gezet. Hopelijk houden we samen dat gevoel van urgentie vast, blijven we daadkracht tonen en gaan we gezamenlijk aan de slag om visie te verwerken naar beleid.

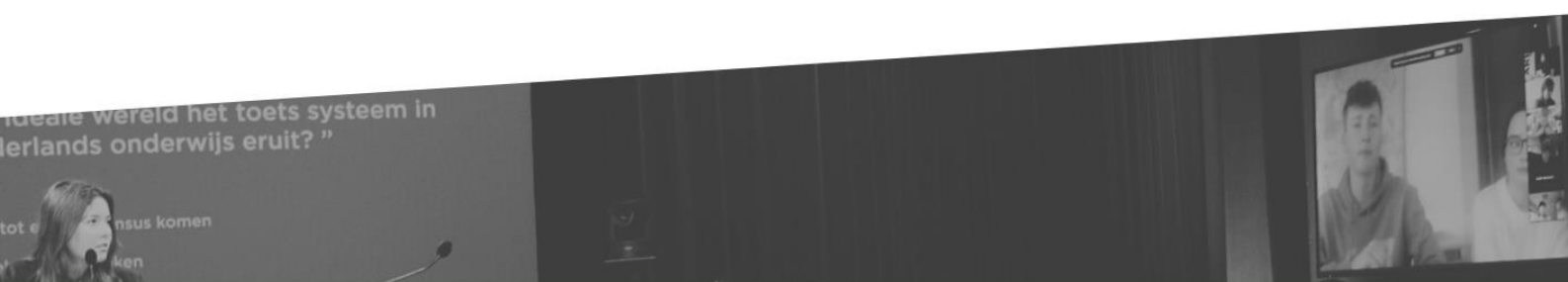
Ik wens je veel leesplezier.

Namens LAKS-bestuur 2020-2021,
Nienke Luijckx

Inhoudsopgave

Inleidend	3
Verkennde gesprekken.....	5
<i>Aanpak</i>	<i>5</i>
<i>Bevindingen</i>	<i>6</i>
Het prestatiedruk onderzoek	7
<i>Bevindingen in relatie tot de toetscultuur</i>	<i>8</i>
Het toetscultuur congres.....	9
<i>Toetscultuur wordt veroorzaakt door het centraal eindexamen</i>	<i>10</i>
<i>Hoe ziet in de ideale wereld het toetssysteem eruit?</i>	<i>11</i>
What's next	11
<i>Het centraal eindexamen</i>	<i>12</i>
<i>Formatief toetsen en feedforward</i>	<i>12</i>
<i>Een gepersonaliseerd systeem met eigenaarschap</i>	<i>12</i>

Inleidend

Al een lange tijd ontvangt het LAKS veel klachten en zorgelijke berichten over het toenemende belang van toetsen in het voortgezet onderwijs. Dit is de reden waarom het LAKS-bestuur 2019-2020 besloot om onderzoek te doen naar deze toetscultuur. Het doel was om erachter te komen wat er speelt onder scholieren, om uiteindelijk te kunnen werken aan oplossingen via beleid. Het onderzoek was opgezet door een werkgroep bestaande uit LAKS-leden. Het LAKS-bestuur 2020-2021 heeft dit onderzoek voortgezet. Dit in de vorm van gesprekken met onderwijsprofessionals en een online-congres waarin al deze partijen samen met scholieren het gesprek aangingen over de cultuur rondom toetsen. Met trots presenteren wij dit verslag waarin de bevindingen van het onderzoek en de visie van het LAKS naar voren komen.

Wat ziet het LAKS nu precies als toetscultuur? Het LAKS heeft de term, op basis van het onderzoek, als volgt gedefinieerd:

“Toetscultuur is het fenomeen waarbij toetsing plaatsvindt als doel van het onderwijsproces in plaats van toetsing te gebruiken als middel om de onderwijsontwikkeling te monitoren en te bevorderen. Cijfers zijn hierbij de spil in de onderwijsloopbaan van een scholier waarbij het ontwikkelproces en beheersing van de leerstof naar de achtergrond verdwijnt. ‘Zolang de cijfers in orde zijn, is het onderwijs in orde.’ Leren voor het cijfer, in plaats van leren voor jezelf, is hierbij kenmerkend.

In dit verslag wordt onderscheid gemaakt tussen drie onderwerpen waar het LAKS zich op heeft gefocust om de huidige toetscultuur goed in kaart te brengen. Ten eerste de verkennende gesprekken die gevoerd zijn met verschillende partners in het onderwijsveld. Ten tweede de invloeden van toetscultuur op prestatiedruk die naar voren komen in het prestatiedrukonderzoek. Tot slot het toetscultuur congres waar onderwijsprofessionals en scholieren met elkaar in gesprek gingen over dit fenomeen. Je zult lezen over onze onderzoeksaanpak en onze bevindingen. Deze bevindingen zijn samenvattingen van de gesprekken die er zijn gevoerd. Tevens zal er een visie geschetst worden die het LAKS zal leiden naar vervolgstappen voor het verbeteren van de toetscultuur in het Nederlands voortgezet onderwijs.

Verkennde gesprekken

Ons onderzoek naar de toetscultuur in het Nederlands voortgezet onderwijs begon in het schooljaar 2019-2020. Een werkgroep bestaande uit LAKS-leden dacht met de bestuursleden mee over wat er nodig was om de toetscultuur beter in kaart te krijgen. Zo zijn er in dat jaar verkennde gesprekken geweest met acht verschillende onderwijsorganisaties en -instanties, die dit jaar zijn voortgezet.

Aanpak

Bij ieder gesprek dat er uitgevoerd werd, kwamen er andere ideeën en gedachten aan het licht. Om te zorgen voor een rode draad bij de gesprekken hebben we ons vastgehouden aan de onderstaande vragen. Hierdoor was het makkelijker om uitkomsten met elkaar te vergelijken.

- Bent u bekend met het woord ‘toetscultuur’? Zo ja, weet u wat het inhoudt?
- Ziet u de huidige Nederlandse toetscultuur als een problematisch iets?
 - (Ja) In hoeverre is het problematisch?
 - (Nee) Waarom is het geen probleem?
- Vindt u dat het een actueel probleem is?
- Draagt uw organisatie bij aan toetscultuur en zo ja, hoe?
- Wat doet of gaat uw organisatie doen om de toetscultuur te verbeteren?
 - (Niets?) Wat zou uw organisatie kunnen doen om de toetscultuur te verbeteren?
- Hebben stappen van uw organisatie in het verleden geleid tot een intensivering van de druk op cijfers (van het centraal schriftelijk examen)? Welke stappen en hoe?
- Welke andere organisaties hebben een rol in de toetscultuur?
- Op wat voor manier zou u samen met andere organisaties willen kijken naar het verbeteren van deze cultuur?
- Ziet u of uw organisatie een alternatief voor de huidige manier van toetsen in het Nederlandse onderwijssysteem?

We hebben een aantal uitspraken van onze gesprekspartners verwerkt als quotes in onze bevindingen.

Bevindingen

Uit de verkennende gesprekken met het onderwijsveld kwam duidelijk een aantal grote thema's naar voren. Ten eerste lijkt de toetscultuur te zijn ontstaan uit overheidsbeleid waarbij de focus ligt op cijfers. Scholen moeten aan de hand van cijfers verantwoording afleggen bij het ministerie over hoe zij functioneren. Denk bijvoorbeeld aan de resultaten van de eindexamens. De druk die er op de scholen gelegd wordt, sijpelt vervolgens door naar de leraren die hun scholieren klaar moeten stomen voor de examens om te laten zien hoe goed de school het doet.

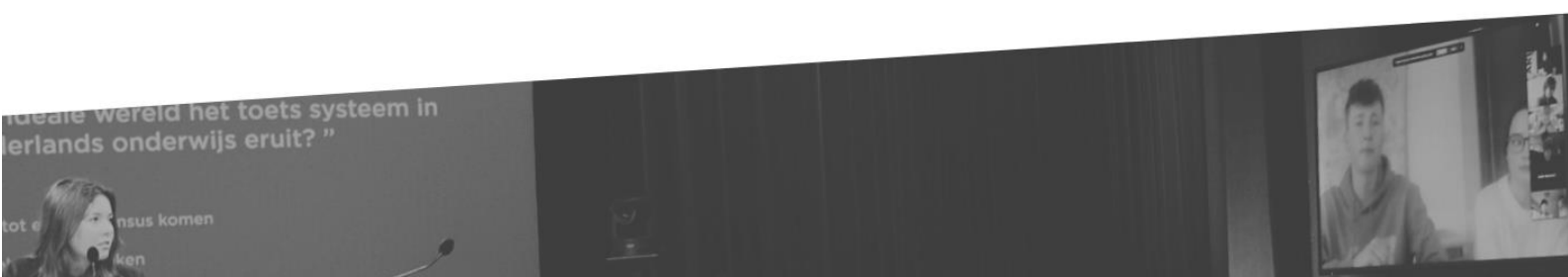
“De toets wordt een soort substituut van het onderwijs. Scholieren worden op hun toetsen afgerekend, oftewel school is een afrekenmachine geworden.”

Daarnaast wordt er veel te veel getoetst en ook nog de op de verkeerde dingen. Zo wordt er in verhouding veel meer getoetst op kennis, dan op vaardigheden die je in de toekomst nodig hebt. Er moet dus kritisch gekeken worden naar de Programma's van Toetsing en Afsluiting (PTA's) en lesplannen op scholen om zo minder en beter te gaan toetsen. De focus moet veranderen van het toetsen van kennis met summatieve toetsen (toetsen waar een beoordeling oftewel cijfer aan vastzit) naar het toetsen van vaardigheden met formatieve toetsen (toetsen waar gekeken wordt hoeveel je al kan, zonder cijfer). In plaats van afrekenen met een toets en feedback aan het einde van de rit moeten er oefentoetsen en feedforward komen zodat je al voor de toets weet waar je staat. En ook nog iets kan veranderen. Op deze manier kan de focus verlegd worden van het leren voor een cijfer naar het leren om kennis en vaardigheden op te doen.

Er is een breedgedragen erkenning voor en een duidelijke behoefte aan een cultuurverandering op het gebied van de huidige toetscultuur. Van cijfers en controle naar een systeem waar de scholier en het leren centraal staan. De scholier moet gemotiveerd en uitgedaagd worden met iets anders dan toetsen, door docenten die niet gebukt gaan onder het leveren van bewijslast aan het ministerie. De docenten moeten ook beter opgeleid en begeleid worden zodat zij didactisch sterk en autonoom kunnen worden. Waar moet de cultuurverandering dan beginnen? Tijdens de gesprekken werden er twee kanten van deze vraag belicht. Enerzijds zeggen velen dat je de scholen de verantwoordelijkheid en vrijheid moet geven om de cultuurverandering op gang te brengen, dat gaat sneller en meer van harte dan als het van bovenaf wordt gestuurd. Anderzijds wordt er ook gezegd dat juist duidelijkere kaders (landelijke lestabellen) en minder vrijheden voor scholen voor betere kwaliteit kunnen zorgen. Hiermee kan ook de kansongelijkheid tussen scholen en scholieren worden verminderd.

“Het probleem zit in de hedendaagse cultuur, niet in de centrale examens.”

De eindexamens zijn niet de bron van al het kwade maar meer een uiting van een systeem dat niet goed functioneert. Het helemaal afschaffen van eindexamens hoeft niet de oplossing te zijn omdat het hele stelsel op de schop moet. Als je echter specifiek naar de eindexamens gaat kijken, zijn er zeker een aantal suggesties: de examens verspreiden over het jaar, de schoolexamens niet alleen om voorbereiding op de centrale examens laten draaien, testen van vaardigheden in plaats van kennis en de scholier zelf laten bepalen wanneer hij/zij klaar is voor het examen. Ook het feit dat de centrale examens voor veel studies niet meer genoeg zijn als toelatingstoets verdient aandacht. Zo oppert een partij om het centraal examen te vervangen door specifieke opleidingsgerichte doorstroomtoetsen.

Het prestatiedruk onderzoek

Het LAKS heeft onderzoeksbureau OneTwentyone gevraagd een kwalitatief verkennend onderzoek uit te voeren om prestatiedruk (de druk om te moeten presteren) onder middelbare scholieren in kaart te brengen.¹ Het onderzoek heeft grotendeels in schooljaar 2019-2020 plaatsgevonden, met uitzondering van de focusgroep, die in schooljaar 2020-2021 is gehouden. Uit het kwalitatieve onderzoek kwam een opmerkelijk bevinding: het lijkt erop dat het fenomeen prestatiedruk een sterke correlatie kent met de huidige toetscultuur in het Nederlands voortgezet onderwijs. In dit rapport worden de punten van het prestatiedrukonderzoek¹ die relevant zijn om de toetscultuur goed in kaart te krijgen belicht.

De hoofdvraag van het onderzoek luidt als volgt:

Wat betekenen prestatie en prestatiedruk in het onderwijs voor scholieren anno 2020 en welke invloed heeft dit op hun welzijn?

We hebben dit onderzoek, dat voornamelijk bestond uit individuele gesprekken met erg diverse scholieren, in het najaar 2020 aangevuld met gesprekken in een focusgroep waarin we de inzichten uit dit onderzoek hebben verdiept en concreter hebben gemaakt. Ook hebben wij met de scholieren gesproken over de invloed van corona op prestatiedruk.

¹ <https://www.laks.nl/wp-content/uploads/2020/10/Rapportage-onderzoek-prestatiedruk-2020.pdf>

Bevindingen in relatie tot de toetscultuur

Deze bevindingen zijn direct overgenomen uit het prestatiedrukonderzoek.

Elke scholier ervaart een zekere vorm van druk om te presteren. Op zichzelf is daar niks mis mee. Niet elke jongere is vanuit zichzelf gemotiveerd (intrinsiek) om altijd te presteren op het niveau dat hij of zij kan behalen. Extrinsieke motivatie kan dan behulpzaam zijn. De scholieren geven aan dat zij druk voelen vanuit hun ouders om zo hoog mogelijke cijfers te halen. Ze willen hun ouders niet teleurstellen.

“School vraagt je te presteren. Zij bepalen de lat en jij moet die behalen. Zij bepalen wanneer je het goed doet en wanneer niet. Dat heeft niks te maken met wat je zelf goed vindt of wanneer jij tevreden over jezelf bent.”

Bevestigde hypothese: Er is een toetscultuur in het onderwijs; scholieren leren vaak voor een cijfer in plaats van met als doel kennis echt te onthouden. Hoge cijfers zijn voor scholieren belangrijk. Het is de graadmeter of je het goed doet (succesvol bent) en of je wel goed je best doet. Het is hen geleerd dat cijfers heel belangrijk zijn.

De vier meest benoemde drukverhogende elementen hebben te maken met de toetscultuur:

1. Ouders kunnen nu elk cijfer inzien, en reageren vaak direct op een slecht cijfer. Moeders letten vaak op cijfers, vaders helpen meer met huiswerk/leren (goede hulp verlaagt de druk).

“Je maakt je ouders blij met een goed cijfer.”

2. Een slecht cijfer voor een vak of toets waar je wel je best hebt gedaan, is zeer demotiverend. In een toetsweek voert dat de druk ook op om de rest wel (heel) goed te doen.

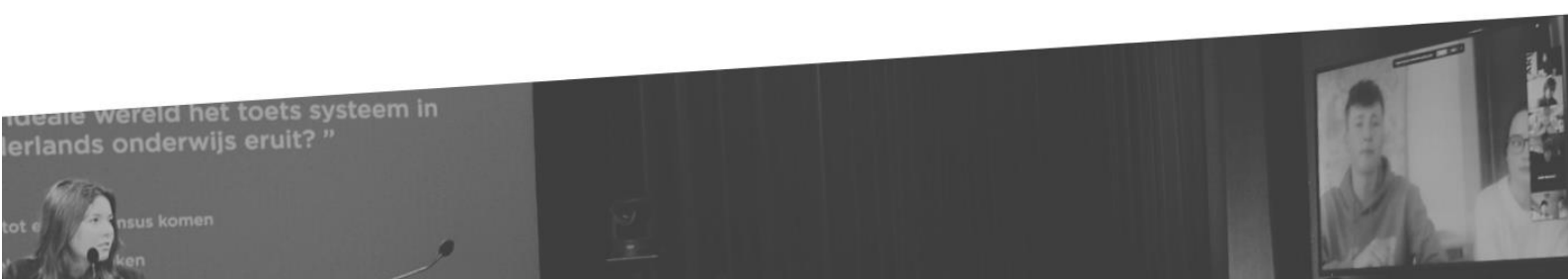
“Heel hard werken en dan geen of een slecht resultaat behalen. Dat is echt demotiverend.”

3. De meeste scholieren vinden het moeilijk om te bepalen wanneer ze genoeg gedaan hebben voor een vak of toets.

“Je kunt eigenlijk nooit genoeg leren voor een toets.”

4. Vooral toetsen die meetellen voor het examen zijn stressvol.

Uit het onderzoek bleek ook dat het lastig is om drukverlagende factoren te koppelen aan de toetscultuur. Dit was mede de reden om een gesprek aan te gaan over de verschillende perspectieven in het onderwijs. We weten namelijk wat de knelpunten van de toetscultuur zijn, maar wat zijn de punten van verbetering?

Het toetscultuur congres

Het toetscultuur congres in De Balie Amsterdam op 1 december 2020

Naar aanleiding van de voorgaande gesprekken met het onderwijsveld en de resultaten uit het prestatiedrukonderzoek besloot het LAKS een congres te organiseren. Het doel: het gesprek openen over de huidige toetscultuur binnen het voortgezet onderwijs. Om het doel van dit congres te bereiken, was het van belang dat het een interactief congres zou worden en dat alle deelnemers met elkaar in gesprek konden gaan. Deze wens werd echter moeilijk uitvoerbaar door de maatregelen rondom het coronavirus. Uiteindelijk hebben we een programma opgesteld waardoor men vanuit huis deel kon nemen aan het congres en ook met elkaar in discussie kon gaan. Samen met scholieren van alle verschillende niveaus vanuit het hele land en met diverse onderwijsprofessionals konden we aan de slag.

Het twee uur durende programma was opgesplitst in twee delen. Vanuit De Balie in Amsterdam gaf Paulien Kreutzer, OneTwentyOne, een presentatie omtrent het prestatiedrukonderzoek (zie ook het voorgaande hoofdstuk). Hierna hield Nienke Luijckx, voorzitter van het LAKS, een betoog over de huidige stand van de toetscultuur. Vanuit de scholier sprak zij over de invloed op jongeren van het huidige toets- en examineringssysteem. Na het inleiden van het onderwerp zijn we, aan de hand van een stelling en een vraag, in gesprek gegaan met de deelnemers. Deze gesprekken verliepen in verschillende groepen bestaande uit zowel scholieren als onderwijsprofessionals. Hierna kwam iedereen weer in de plenaire ruimte bijeen en werden de bevindingen per groep gedeeld. Hieronder delen we de bevindingen van deze gesprekken.

Toetscultuur wordt veroorzaakt door het centraal eindexamen

Het eindexamen wordt gezien als het grootste meetpunt binnen het voortgezet onderwijs. Veel scholieren leven naar dit punt toe, ze kunnen nog een keer laten zien wat ze allemaal in huis hebben, om daarna met een voldaan gevoel uit te rusten voor de volgende stap. Toch voelen scholieren rond dit examen een enorm hoge druk om goed te presteren. Daarnaast werken en leven veel scholen toe naar dit moment, en scholieren worden klaargestoomd om de examens zo goed mogelijk te maken. Dit gaat verder dan het leren van de stof, zo worden er ook vaak filmpjes gebruikt die je voorbereiden op het examen, bijvoorbeeld hoe je vragen moet beantwoorden waarvan je het antwoord niet zo goed weet. Binnen het eindexamen zie je vele trucjes die aangeleerd worden gedurende het examenjaar. Als het een meerkeuzevraag is, is het antwoord meestal c. Bij open vragen herhaal je de vraag altijd eerst in je antwoord want dan kan je, zonder de rest goed te doen, toch nog een puntje scoren. Het doel is het eindexamen op zichzelf, maar hoe belangrijk is dit nu echt? Daarnaast zijn scholen vaak ook zo gefixeerd op de examenstof, hier worden ze immers op afgerekend, dat deze stof ook vaak al eerder wordt getoetst dan nodig is. Met de eerste stelling 'Toetscultuur wordt veroorzaakt door het centraal eindexamen' vroegen we ons af of de deelnemers het eindexamen een groot probleem vinden en dit ook als oorzaak zien voor de huidige toetscultuur.

Hieronder een beknopte samenvatting van het gesprek dat ontstond na deze stelling:

Je zult binnen het onderwijs niet van de toetscultuur afkomen of het nou met of zonder het centraal examen is. De centraal eindexamens zouden echter wel een negatieve lading aan deze cultuur kunnen geven. De stress en druk die een scholier in de examenperiode ervaart is immens. De link met het eindexamen werd niet door eenieder ervaren. Daartegenover was iedereen het er wel mee eens dat het centraal eindexamen op dit moment te belangrijk wordt gemaakt en scholieren zich soms niet voorbereid voelen. Het I-Am-Ready-systeem werd gegeven als mogelijke oplossing. Bij dit systeem wordt er meer naar de scholier gekeken. De examenperiode wordt in dit systeem uitgebreid en een scholier bepaalt zelf wanneer hij of zij het examen afneemt.

"Deze oplossing zou de slogan 'zweten, weten, vergeten' dan ook minder relevant maken."

Toch zeggen de deelnemers dat het toetsen op de huidige manier voor motivatie zorgt. Ondanks dat moet onderwijs volgens de deelnemers wel om meer draaien dan toetsen.

"Je kan niet overal intrinsiek gemotiveerd voor zijn."

"Ja, we moeten toetsen, anders doen ze niets', vind ik de verkeerde insteek."

De toets moet dienend zijn voor de ontwikkeling en niet een middel om te stimuleren of hard af te rekenen. Meer aandacht naar de scholier door maatwerk en goede Loopbaan Oriëntatie en Begeleiding (LOB) kan ook bijdragen om deze intrinsieke motivatie te stimuleren. Hiervoor zou je dus niet de huidige hoeveelheid toetsen nodig moeten hebben. Op dit moment laten veel scholen zich leiden door de centraal eindexamens want niet alleen de scholier maar ook de school wordt hierop afgerekend. Hoe de scholieren presteren op deze grote eindtoets is bepalend voor hoe de school op de kaart staat. Dit zou ook negatief kunnen bijdragen aan de huidige toetscultuur.

“Ze [de scholen] hebben meer ruimte voor enkel SE-stof, maar voelen toch de druk al naar het CE toe te werken”.

De stelling kunnen we ontkrachten. Toetscultuur houdt je met of zonder eindexamen. Het centraal eindexamen geeft wel een negatieve lading aan de gehele cultuur rondom toetsen op school. Een andere manier voor het centraal eindexamen vinden kan dus voor frisse, minder stressvolle toetscultuur zorgen.

Hoe ziet in de ideale wereld het toetssysteem eruit?

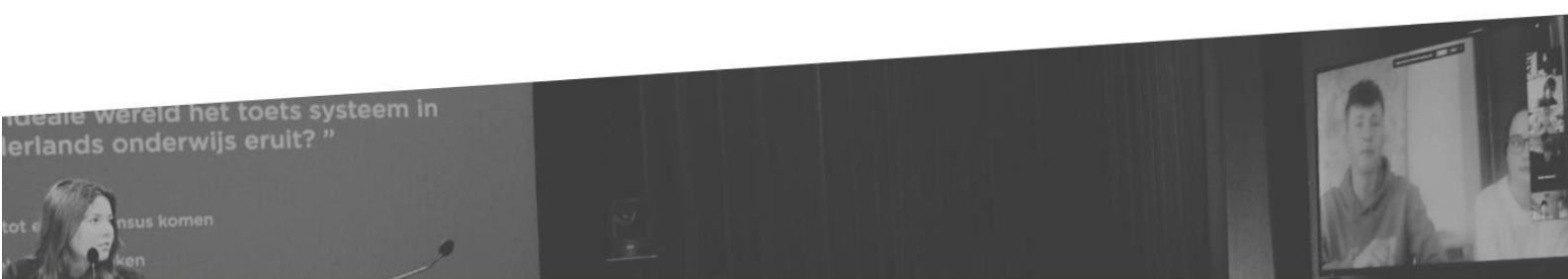
Bij de vraag ‘Hoe ziet in de ideale wereld het toetssysteem eruit?’ ging het er vooral om de deelnemers zo creatief mogelijk te laten nadenken. Willen we verandering? Welke veranderingen zijn haalbaar? In hoeverre zijn toetsen nuttig? Is het slim om juist veel of weinig te toetsen?

Hieronder een samenvatting van het gesprek naar aanleiding van deze vraag:

Al snel ging het gesprek over dat de cijfers in het huidige systeem allesbepalend zijn, we gebruiken ze om te monitoren, maar ook om bijvoorbeeld ouders tevreden te stellen. We denken de scholier en zijn of haar niveau alleen te kunnen kennen aan de hand van cijfers.

“Ik hoor dat je goed Engels spreekt, maar ik heb je toets nog niet gezien dus dat kan ik nog niet zeggen.”

We moeten terug naar een plek waar het vergaren van kennis en vaardigheden telt, voor velen voelt dat op dit moment niet meer zo. Het doen van projecten die verschillende vakken raken kan al een oplossing zijn. Zo ben je interactief bezig met kennis opdoen en zou je niet voor elk vak aparte toetsen hoeven te maken. Daarnaast werd het nakijken van toetsen en het krijgen van persoonlijke feedback ook als belangrijk beschouwd. Regie en eigenaarschap kunnen tonen over je leerproces is erg belangrijk. Scholen moeten de tijd niet enkel besteden aan de toetsen en het voorbereiden hiervan, maar juist de tijd hieromheen gebruiken om het leerproces te bevorderen. Waarom leer ik? Hoe zorg ik dat ik de draad niet verlies? En wat heb ik fout gedaan? Het leren van fouten is belangrijk en op dit moment is daar nog te weinig ruimte voor. Dit sluit goed aan bij het bieden van maatwerk binnen het onderwijs. Toegespitst kijken naar de behoeftes van een scholier zou in het ideale toetssysteem terug moeten komen. Wat ideaal is voor de een hoeft zeker niet ideaal te zijn voor de ander. Daarnaast is communicatie belangrijk. Zorg dat je als school een goede visie hebt op het onderwerp toetsen en communiceer deze vervolgens bij de werving van nieuwe scholieren. Naar een perfect toets-systeem hoeven we niet, maar verandering en bewustwording is wel nodig.

What's next

Als er iets duidelijk naar voren is gekomen tijdens het onderzoek naar de toetscultuur in het Nederlands voortgezet onderwijs, is het hoe complex dit onderwerp is. We zien dat de knelpunten van de toetscultuur op veel verschillende plekken terug te vinden zijn. Echter zijn de mogelijkheden voor het verbeteren van de huidige cultuur ook op veel verschillende vlakken toe te passen. Het gouden ei voor het verbeteren van de toetscultuur zal dan wel niet bestaan, maar het LAKS ziet genoeg open deuren om de huidige cultuur die er rond toetsen hangt in het voortgezet onderwijs te verbeteren.

Het centraal eindexamen

Uit de gesprekken die gedurende dit traject zijn gevoerd hebben we kunnen vaststellen dat het centraal eindexamen an sich niet een directe oorzaak van de toetscultuur is maar wel één van de grotere factoren die de toetscultuur in stand houdt. Bij de verantwoording die scholen moeten afleggen over hun werk en kwaliteit, zou er minder nadruk moeten liggen op het centraal eindexamen. Introduceer andere manieren om de scholen en scholieren kwalitatief te monitoren. Voor de overheid zijn cijfers en data op basis van toetsen makkelijker te interpreteren dan informatie over hoe het echt met de scholieren gesteld is. In ieder geval moet er meer flexibiliteit komen rondom de eindexamens zodat een scholier het examen kan maken wanneer hij/zij er klaar voor is en niet alles helemaal aan het einde van de rit in één keer. Dit betekent natuurlijk ook meer flexibiliteit in het volgen van je vakken: de stof sneller of juist langzamer tot je te nemen, afhankelijk van je eigen leerstijl en kunnen.

Formatief toetsen en feedforward

Scholen en leraren moeten meer ondersteuning en training krijgen in het gebruiken van formatieve toetsen en feedforward. Als er dan een overstap gemaakt wordt naar een meer formatieve toetscultuur, kan dit het beste als de hele school hierin meegaat. Zo hoeven individuele leraren niet hier alleen voor te strijden binnen hun scholen en krijgen de scholieren in elk vak dezelfde benadering. Een cultuuromslag in het klein. Er moet gekeken worden welke instanties scholen en leraren hierin het beste qua kennis en financiën kunnen steunen. Hierbij mag het raadplegen van de leerlingenraad en scholieren van de school niet vergeten worden. Het kritisch en constructief kijken naar de PTA's en toetsplanningen in alle lagen kan hier de eerste stap in zijn.

Een gepersonaliseerd systeem met eigenaarschap

Uit alles blijkt dat er meer maatwerk nodig is. Meer mogelijkheden voor scholieren om zelf te bepalen hoe zij het beste leren, wanneer zij klaar zijn voor een toets en misschien ook de mogelijkheid om toetsen op verschillende niveaus te maken. Door dezelfde hoepel op hetzelfde moment springende scholieren veranderen naar scholieren die zelf kunnen kiezen door welke hoepels ze willen springen en wanneer. En of ze nog misschien een trampoline nodig hebben voordat ze door de hoepel kunnen. Van examendrills naar echt inhoudelijk leren voor een doel dat je voor jezelf hebt geformuleerd.

Een stelselverandering in het onderwijs is waarschijnlijk nodig om het onderwijs beter en toekomstbestendig op rit te krijgen en om de toetscultuur helemaal te veranderen. Stappen in deze richting zijn al gezet in het discussiestuk *'Toekomst van ons onderwijs'*² dat het LAKS ook onderschrijft. Maar in plaats van focussen op hoe onmogelijk en complex dingen lijken, willen we pleiten voor een positieve benadering en een 'we-can-do-it'-mentaliteit. Wat is er nodig om de bovenstaande punten voor elkaar te krijgen? Welke mensen moeten we bij elkaar brengen? Waar beginnen we? Dat is wat de volgende stap moet zijn.

² <https://toekomstvanonsonderwijs.nl>

